

Вербицька А.О.,

*Слухач магістратури 1 курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Орлова О.О.,

*доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ РАБСТВУ ТА ПРИМУСОВІЙ ПРАЦІ

Основним актом в європейській системі права, який регулює проблему захисту прав людини, є Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод [1]. Вона зобов'язує дотримуватися та розвивати повагу до прав людини без будь-якої дискримінації та є основою для розвитку внутрішнього законодавства будь-якої держави.

Стаття 4 Конвенції, так само, як і статті 2 і 3 Конвенції, закріплює одну з основоположних цінностей демократичного суспільства - «ніхто не може триматися в рабстві або в підневільному стані». На відміну від більшості основних положень Конвенції, стаття 4 не передбачає виключень, і ніякі відступи від неї неприпустимі відповідно до статті 15 § 2, навіть у разі надзвичайного стану, що загрожує життю нації.

Також стаття 4 § 2 Конвенції забороняє примусову чи обов'язкову працю. Слід зазначити, що стаття 4 § 3 Конвенції призначена не для «обмеження» здійснення права, гарантованого пунктом 2, але для «встановлення меж» самого змісту цього права, бо вона являє собою єдине ціле з пунктом 2 та визначає, що не входить у термін «примусова чи обов'язкова праця».

При тлумаченні понять статті 4 Конвенції, Європейський суд з прав людини опирається на міжнародні документи, такі як Конвенція про рабство 1926 р., Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства, Конвенція МОП № 29 (Конвенція про примусову працю), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року [2, с. 8].

Особливо слід зазначити, що конвенція є живим інструментом, яка повинна інтерпретуватися у світлі сучасних умов.

Згідно з п. 1 ст. 4 Конвенції категорично забороняється утримання будь-кого в рабстві або підневільному стані. Така ж заборона діє щодо примусової чи обов'язкової праці (п. 2 і п. 3 ст. 4). Водночас у ч. 3 ст. 4 Європейської конвенції заявлено, що термін «примусова чи обов'язкова праця» не має на увазі:

а) будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

б) будь-яку службу військового характеру або (у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається) службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;

в) будь-яку службу, що вимагається в разі надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи добробуту суспільства;

г) будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків [3].

Важливо зазначити, що у зв'язку з ратифікацією в липні 1997 р. Конвенції про захист прав людини й основних свобод від 4 листопада 1950 р. Україна взяла на себе зобов'язання привести власне національне законодавство у відповідність до європейських міжнародних норм, а також визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини.

Згідно з законами України Конвенція стає складовою частиною правової системи країни, що спричинило необхідність вивчення практики Європейського суду з прав людини - органу, покликаного забезпечити дотримання зобов'язань, узятих на себе державами - учасницями Конвенції [4]. Слід зазначити, що скарги європейців на порушення своїх трудових прав за ст. 4 Конвенції не дуже поширені в практиці Європейського суду з прав людини, а отже, і судова практика в цій сфері незначна. Аналіз практики ЄСПЛ показує, що в основному вона спрямована на кваліфікацію термінів «примусова» й «обов'язкова праця». Так, за статистичними даними 2019 року Україна посідає 3 місце за кількістю справ, що розглядалися в ЄСПЛ. Так, загальна кількість розглянутих скарг складає 109, але немає жодної справи щодо порушення статті 4 ЄКПЛ щодо заборона рабства і примусової праці [5].

Скарги на те, що держави не виконують свої зобов'язання за п. 1 ст. 4 Конвенції, а саме що «ніхто не може триматися в рабстві або підневільному стані», найчастіше зустрічаються в петиціях ув'язнених, які протестували проти обов'язку працювати в тюрмах. У підпункті «а» п. 3 ст. 4 Конвенції заявлено, що заборона примусової чи обов'язкової праці в цій статті не поширюється на «роботу, виконання якої звичайно вимагається під час тримання під вартою, призначеного згідно з положеннями ст. 5 Конвенції або під час умовного звільнення». Європейська комісія з прав людини підкреслила,

що поняття «рабство» і «підневільний стан» до таких ситуацій не застосовуються. Окрім цього, Комісія зробила висновок про те, що розробники Конвенції не мали наміру заборонити подібний обов'язок ув'язнених пенітенціарних установ

На думку Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, до цієї проблеми має постійно привертатися увага під час двосторонніх переговорів і консультацій на всіх рівнях із країнами, де виявлені зазначені порушення. Відповідно, і українська сторона має вживати належних заходів щодо забезпечення прав іноземців з боку країн їхнього громадянства [6, с. 130].

Отже, підсумовуючи, на підставі проведеного аналізу, необхідно викласти ряд пропозицій, зокрема з питань посилення захисту прав українських громадян, що виїжджають за кордон як робочі-емігранти.

По-перше, необхідно ухвалити Закон України «Про концепцію державної міграційної політики»; розробити та ухвалити Закон України «Про підприємства, що здійснюють посередництво у працевлаштуванні громадян за кордоном».

По-друге, необхідно ратифікувати Конвенцію МОП № 179 про наймання та працевлаштування моряків 1996 р.

По-третє, необхідно прискорити процес укладання договірних угод про працевлаштування та соціальний захист передусім з тими країнами, де перебуває найбільша кількість українських трудових емігрантів; розробити ефективну систему аналізу статистичної та іншої інформації, пов'язаної з фактами рабства та примусової праці як у межах країни, так і за кордоном.

Література:

1. Конвенція про захист прав та основоположних свобод 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 .

2. Кохан Г. Л. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з рабством і работоргівлею: автореф. дис... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 20 с.

3. Довідник із застосування статті 4 Європейської конвенції з прав людини: Заборона рабства і примусової праці URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_UKR.pdf

4. Шевчук С. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення у контексті сучасного українського праворозуміння. URL: Режим доступу : <http://eurocourt.in.ua/Artide.asp?AIdx=416>.

5. Європейський Суд з прав людини: офіційний сайт: URL https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2019_ENG.pdf

6. Кафарський В. І. Практика Європейського суду з прав людини в контексті попередження рабства та примусової праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 39(2). С. 130-133.